

**ADVIES VAN DE PROVINCIALE MINA-RAAD
ANTWERPEN**

aan

De Minister van Leefmilieu van het Vlaams gewest

over

ASBEST

**Goedgekeurd tijdens de
plenaire zitting op 30
november 2009**

Voorwoord

De PMiNa-Raad Antwerpen werd gecontacteerd door de milieuraad van Mortsel. In deze milieuraad was het idee ontstaan om voor de burgers van Mortsel een project rond asbest op te starten. Men ondervond daar immers dat burgers goed op de hoogte zijn van de noodzaak woningen te isoleren, maar veel minder van de risico's van asbest in oudere woningen. Door de economische crisis en het klimaatbewustzijn gaan meer en meer burgers, vooral in oudere woningen, isoleren, stookinstallaties vervangen en zonnedaken installeren. Daardoor worden méér burgers, vaker geconfronteerd met asbest, zonder het zelf te weten. Weinigen beseffen de risico's ervan.

Uit onwetendheid wordt er risicovol –voor henzelf en voor het milieu- omgegaan met asbesthoudende materialen:

- Ongebonden asbest –veelal gebruikt aan CV-installaties- wordt zo verwijderd dat loskomende vezels zich gemakkelijk in de lucht verspreiden.
- Verweerde asbesthoudende dakbedekkingen (leien, pannen, golfplaten) worden met een hogedrukreiniger ontmost of worden onvakkundig verwijderd (stukgeslagen, naar beneden gegooid) en belanden zo dikwijls zelfs bij het andere steenpuin.
- Asbesthoudend (bouw)afval wordt uit onwetendheid, maar ook wel eens clandestien om hoge kosten te vermijden, met gewoon steenpuin vermengd en zo opgehaald.
- Er wordt gekapt en geslepen in asbestcementen producten.

Er zijn materialen waarvan men veelal niet beseft dat ze asbesthoudende zijn en die dikwijls ook moeilijker te herkennen zijn :

- vele oude onderdakplaten en glasalplaten
- venster- en deurdorpels (vooral buiten in soort namaak arduin)
- schouw- en afvoerpijpen
- vloertegels (de vaste zogenaamde vinylvloerbedekking)
- imitatiemarmer
- bloembakken en brievenbussen
- oude ovenhandschoenen
- .

Uiteraard doet dit probleem zich niet alleen in Mortsel voor, maar ook in andere gemeenten. Vandaar groeide het idee om een asbest(bestrijdings)project op te laten starten voor heel de provincie Antwerpen. Daarom werd er contact opgenomen met de PMiNa-Raad.

Dit advies -aan het Vlaams gewest- maakt, naast informatie en sensibilisatie en mogelijk collectieve analyses en saneringen in de provincie Antwerpen, deel uit van het asbestproject.

Volgens de raad kunnen onderstaande suggesties, burgers helpen meer verantwoord om te gaan met asbest, wat heel belangrijk is voor de gezondheid en het milieu. Bovendien doet de PMiNa-Raad een paar voorstellen ter vervollediging van de regelgeving omtrent asbest.

Inhoud van het advies

1. Asbestinventaris
2. Inzameling asbest via containerparken
3. Asbesthoudend bouw materiaal bij sloop
4. Normen en richtwaarden

1. Asbestinventaris

Knelpunt 1: Burgers zijn vaak onvoldoende ingelicht over de aanwezigheid van asbest in hun woning

Na de **aankoop van een oudere woning**¹ kan de koper voor zeer onaangename verrassingen komen te staan. Bij aankoop/verkoop van een woning wordt immers niet altijd gelet op mogelijke aanwezigheid van asbest. Uit onwetendheid, of om hoge saneringskosten te vermijden, springen sommige burgers zeer ondoordacht om met asbesthoudende materialen, zeker ook bij renovatie aan hun woning. Iedere potentiële koper zou op de hoogte moeten worden gesteld van de risico's en de mogelijke kosten bij asbestverwijdering, alvorens de woning wordt aangekocht.

De gewone burger kan vaak zelf onvoldoende inschatten of er asbesthoudende materialen aanwezig zijn, en indien ja, de welke, wat men er mee moet doen, of juist beter niet doet.

Advies : De PMiNa-Raad vraagt aan de Vlaamse overheid :

1. om bij verkoop van een woning een 'asbestcertificaat' op te leggen, naar analogie van het energieprestatiecertificaat, het bodemattest, het attest onderhoud CV-ketel, het keuringsattest elektrische installatie en stookolietanks.
2. na te gaan of bepaalde controles (zie punt 1) kunnen geïntegreerd worden zodat er geen bijkomende administratieve beslommingen zijn voor de burger
3. om asbestcertificaten te laten opmaken na een gestandaardiseerde niet-destructieve (visuele) inspectie

2. Inzameling asbest via containerparken

Knelpunt 2a : In de praktijk komt er (soms) ongebonden asbest of verbrokkeld en zeer verweerd gebonden asbest terecht op de containerparken².

Sinds 1 januari 2008 kan elke burger met zijn gebonden asbesthoudend bouw- en sloopafval terecht op zijn gemeentelijk containerpark³. De inzameling gebeurt gratis of tegen kostprijs, naargelang het type afval (bv. asbestcement), de hoeveelheid en de gemeente.

Problematischer is de inzameling van ongebonden asbest. Deze toepassingen zoals asbestkoord, lage dichtheid asbestcementen isolatieplaten, asbesthoudende plaaster en leidingisolatie, worden niet erkend als KGA (Klein Gevaarlijk Afval) en worden daarom (meestal) niet aanvaard op een containerpark of verzamelpunt voor KGA. In de praktijk komt dergelijk asbesthoudend materiaal, zeker wanneer het kleine hoeveelheden betreft, vaak onverpakt op het containerpark. Ook komt een deel van dit afval bij het restafval terecht.

in het 'Actieplan Asbest' van LNE staat letterlijk als knelpunt vermeld : 'Particulieren weten doorgaans niet wat er moet gedaan worden met kleine hoeveelheden ongebonden toepassingen van asbest.'⁴ Als oplossing wordt verwezen naar het verder verspreiden van de pas geactualiseerde brochure 'Asbest in en om het huis' van de dienst Lucht en Klimaat van LNE.

Deze brochure geeft echter geen oplossing aan het probleem. Er wordt enkel verwezen naar erkende asbestverwijderaars en gemeentelijke milieudiensten.

¹ In principe kan een woning van bouwjaar 1997 nog asbest bevatten. Na 1998 mocht geen enkel type asbesthoudend materiaal nog verkocht worden in België.

² Melding personeel containerpark Antwerpen

³ Uitvoeringsplan huishoudelijke afvalstoffen en VLAREM II

⁴ http://www.lne.be/070124_actieplan_asbest.pdf

Het verspreiden van brochures is niet het enige communicatiemiddel dat kan ingezet worden om de burger te informeren. Er zijn namelijk al verschillende asbestbrochures in circulatie en toch blijkt de onwetendheid bij de burgers nog groot te zijn.

Advies : De PMiNa-Raad vraagt de Vlaamse overheid om eerst :

1. een veilige oplossing te bieden voor burgers die kleine hoeveelheden ongebonden asbest willen verwijderen (zoals spuitasbest, asbestplaster,...). Voor kleine hoeveelheden schakelen de meeste burgers immers geen asbestsaneerder in, vanwege de kostprijs. **Mogelijkheid om in te tekenen bij een (vrijwillige) gezamenlijke sanering per wijk of straat**, georganiseerd door de gemeente lijkt ons ook een haalbare oplossing :
 - gemeente sluit raamovereenkomst af met saneerder
 - gemeente betaalt deel van de kosten via subsidies van de Vlaamse overheid
 - burger betaalt overig deel rechtstreeks aan saneerder
2. **geen zwart-wit onderscheid** te hanteren tussen **gebonden en ongebonden asbesthoudende materialen**. 'Gebonden asbest' kan immers zodanig verweerd of beschadigd zijn, dat vezels even gemakkelijk loskomen als bij ongebonden asbest.
3. oude, kleine **gebruiksvoorwerpen** die (mogelijk) ongebonden asbest bevatten (zoals ovenhandschoenen, onderzetters, hoezen voor strijkplanken e.d.⁵) en ook kleine hoeveelheden asbestkoord, gratis in te zamelen **via de gemeentelijke containerparken** bij het 'KGA'. Het ingezameld materiaal moet aangeboden worden in een dubbele, luchtdichte, plastic zak voorzien van een etiket 'Asbest'. De gemeenten dienen hierbij (financieel) ondersteund te worden door de Vlaamse overheid.

Als voor alle asbestfracties een aanvaardbare oplossing is gevonden vraagt de PMiNa-Raad de Vlaamse overheid om, bijvoorbeeld i.s.m het Vlaams Medisch Milieukundig Netwerk en de lokale en regionale overheden :

1. **burgers te informeren** waar ze met hun kleine hoeveelheden ongebonden asbest terecht kunnen. Hierbij denken we aan : Het intensiever verspreiden van (aangepaste) asbestbrochures, o.a. bij het inschrijven in het bevolkingsregister van de gemeente, woonloket, infoloket bouwen en verbouwen,...
2. De **asbestfolders** gratis en actief te verspreiden onder de **gemeenten**.
3. Naast het verspreiden van asbestfolders een **communicatiecampagne** op touw te zetten
4. **Asbestopleiding** op te leggen voor **containerparkpersoneel**

Knelpunt 2b : De gezondheid van personeel, bezoekers en omwonenden is in gevaar wanneer op een onveilige manier wordt omgesprongen met asbest in de containerparken.

Fracties ongebonden asbest en verweerd gebonden asbest worden wel eens in de container voor gebonden asbest gegooid als het personeel even niet toeziet. In deze (open) container vormt het dan een gevaar voor bezoekers, omwonenden en het containerparkpersoneel, doordat er vezels vrijkomen.

⁵ oude (asbesthoudende) elektrische apparaten zoals broodroosters, haardrogers, strijkijzers e.d. kunnen via het systeem van inzameling van afgedankte elektrische en elektronische apparaten (AEEA-Recupel) worden ingezameld via elektrozaken (bij aankoop van een nieuw apparaat) of via het containerpark

Advies : De PMiNa-Raad vraagt extra veiligheidsmaatregelen te treffen in de containerparken om de blootstelling aan asbestvezels tot een minimum te beperken. Er zijn verschillende mogelijkheden :

1. aan containerparken t.h.v. de containers voor bouw- en sloopafval en aan de containers voor inzameling van asbestcement, bijkomende metingen laten uitvoeren om het blootstellingsrisico van asbestvezels beter te kunnen inschatten, voor bezoekers en personeel. Deze metingen dienen uitgevoerd op het moment dat iemand materiaal in de container deponiert. Deze meting ook uitvoeren in het centrale deel van enkele containerparken en in de onmiddellijke omgeving, dit om het risico voor de buurtbewoners te kunnen inschatten.
2. geen onverpakt asbesthoudend materiaal aanvaarden op de containerparken. Deze maatregel invoeren voor zowel ongebonden als gebonden asbest, want het gebonden asbesthoudend materiaal kan beschadigd of verweerd zijn⁶. Dubbele gestandaardiseerde plastic zakken met etiket 'asbest' worden best gratis aangeboden aan de burger (indien hiervoor betaald moet worden, dreigt asbest ongemerkt in de afvalketen terecht te komen).
3. asbesthoudend materiaal inzamelen in gesloten containers (zoals in Nederland), zodat de wind er geen vat op heeft.
4. asbestafval bevochtigen (eventueel met toevoeging van een fixeermiddel) alvorens te manipuleren.⁷
5. nuttige preventiemaatregelen voorgesteld door verschillende organisaties zoals vakbonden, intercommunales, bouw- en asbestsaneringsfederaties⁸ evalueren d.m.v. een proefproject en een uniform beleid doorvoeren in alle containerparken.

Sterk verweerd asbest of asbesttoepassingen die moeilijk op een veilige manier verwijderbaar zijn, moeten uiteraard verwijderd en opgehaald worden door een erkend asbestsaneerder.

3. Asbesthoudend bouw materiaal bij sloop

Knelpunt 3 : Bij afbraak van een woning komen soms grote hoeveelheden asbest op een ongecontroleerde manier vrij

De invoering van de **sloopinventaris**, artikel 5.2.2.1, §4 in het VLAREA, werd op 13 februari 2009 goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Hierdoor dient men voor bepaalde slopingswerken een 'sloopinventaris afvalstoffen' op te maken van alle afbraakmaterialen die vrijkomen bij een sloop- en/of ontmantelingsproject. Dit is reeds een hele vooruitgang.

De VLAREA-verplichting geldt echter alleen voor **bedrijfsgebouwen** die geheel of gedeeltelijk een andere functie dan het wonen hadden en die een bouwvolume omvatten van meer dan 1000 m³. De resultaten van de sloopinventaris wijzen uit of er al dan niet beroep moet worden gedaan op een erkende asbestsaneerder. Asbestsanering behoort gelukkig tot een van de meest gereguleerde en gecontroleerde takken binnen de bouwnijverheid. Slechts een beperkt aantal ondernemingen mag saneringswerken en/of verwijdering uitvoeren en dit onder de controle van milieu-inspectie.

⁶ In NL is dit reeds het geval op de gemeentewerven

⁷ Toevoeging van een fixeermiddel zorgt voor een film die zelfs na droging, zijn bindend effect behoudt. Tevens wordt voorkomen dat door afvloeiing vezels tot buiten de container worden verspreid (bron : <http://www.iok.be/iok-files/WOWdec06extra.pdf>)

⁸ Checklist risico's en mogelijke preventiemaatregelen - Inzameling asbestcement op containerparken, WOW-bijlage In de Kijker, Jaargang 3 nr. 4 (dec. 2006), Dienst preventie op het werk (IOK), <http://www.iok.be/iok-files/WOWdec06extra.pdf>

Bij de sloop van woningen is een sloopinventaris niet verplicht en wordt zelden beroep gedaan op een erkende asbestsaneerder. **Illegale sloop** (ook 'wilde sloop' genaamd) werd aangehaald in het rapport 'Asbestblootstelling in Vlaanderen' opgemaakt door Ecolas in opdracht van AMINAL in 2000⁹. Tot op heden is de controle hierop nog steeds minimaal en enkel als gevolg van klachten¹⁰.

Dergelijke zaken gebeuren echter niet steeds op een clandestiene manier. In hetzelfde rapport wordt aangehaald dat **erkende slopers, asbestplaster niet steeds herkennen** (bv. thermische isolatie van ketels en leidingen), met als gevolg dat "Door deze relatief zeer losgebonden asbesttoepassing niet te herkennen, worden plaasterisolaties niet naar een categorie-1- stortplaats afgevoerd en kunnen zij in het verwerkingscircuit van sorteerinrichtingen en puinbrekers komen."

Advies : De PMiNa-Raad vraagt om :

1. ook bij sloop van een woning, een inventaris te verplichten van alle gekende, gevaarlijke (incl. asbest) en niet-gevaarlijke materialen in het te slopen gebouw
2. controle op illegale sloop van asbesthoudende woningen drastisch op te voeren. De controlerende instantie dient te beschikken over een register met locaties waar men met afbraakwerken gaat starten (vb. via de sloopvergunning¹¹). Volgens de PMiNa-Raad wordt deze controle het best lokaal georganiseerd (gemeenten).
3. sensibilisatie en opleiding van erkende slopers via de VCB

4. Normen en richtwaarden

Knelpunt 4a : Asbestnorm en richtwaarde zijn niet op elkaar afgestemd

De asbestnorm (= maximaal toegelaten hoeveelheid) voor hergebruik bedraagt 100 mg/kg. De richtwaarde waarboven brekers niet meer mogen uitleveren bedraagt eveneens 100 mg/kg voor niet-afgedekte toepassingen, maar bedraagt 1000 mg/kg voor afgedekte toepassingen¹² (zie ook bijlage). Dat wil zeggen dat puin dat meer asbest bevat dan de norm toch verkocht mag worden zolang deze richtwaarde niet bereikt is.

Advies : De PMiNa-Raad vraagt om asbestnorm en richtwaarde op mekaar af te stemmen, zodat er geen asbesthoudend puin meer verkocht mag worden dat niet herbruikt mag worden.

⁹ Bij specialisten bestaat er eensgezindheid over het belangrijkste probleem met betrekking tot asbest in de bouwsector : de zogenaamde « wilde sloop », d.i. slopen van asbesthoudende materialen in ongecontroleerde omstandigheden. Dit is ongetwijfeld een belangrijke bron van vrije asbestvezels in de omgevingslucht (bron : http://www.lne.be/themas/luchtverontreiniging/informatie-studies/asbest_eindrapport.pdf)

¹⁰ http://www.jokeschauvliege.be/upload/berichten/asbestcontroles_door_afdeling_milieu_inspecties.pdf

¹¹ Wie wil bouwen, verbouwen of slopen heeft een stedenbouwkundige vergunning nodig (vroegere bouw- of sloopvergunning)

¹² VLAREA art. 4.2.2.4 d.d. 13/02/2009 - B.S 01.04.2009

Knelpunt 4b : Geen norm voor asbest in de bodem

In het Grond- en informatieregister¹³ wordt asbestverontreiniging niet opgenomen omdat er geen norm bestaat voor asbest in de bodem er dus geen normoverschrijding kan vastgesteld worden. OVAM geeft aan dat men deze zelf moet "onthouden"¹⁴.

Er is wel een verplichting voor de verkoper van een onroerend goed of terrein om verborgen gebreken te vermelden bij de verkoop¹⁵. Het te kwader trouw niet vermelden van asbest in de verkochte grond kan aanleiding geven tot schadeclaim in een burgerlijke rechtzaak. Door een norm vast te leggen voor asbestwaarden in de grond en het overschrijden ervan op te nemen in het bodemattest (bij verkoop/overdracht/schenking) heeft de koper (rechts- of natuurlijk persoon) het recht gemakkelijker aan zijn kant. Een norm vastleggen zou dus een inhoudelijke uitbreiding van de toepassing van art. 1641 B.W. betekenen.

Als er ergens puin werd gebruikt –op of in de bodem- waarbij de asbestnorm werd overschreden (dus niet conform VLAREA), is er momenteel geen saneringsplicht omdat er geen norm bestaat voor asbest in de bodem. Dit niet-conforme afval mag bijgevolg gewoon blijven liggen....

Er is evenmin een meldingsplicht voor asbest in de bodem (vb. voor plaatsen met niet-conform asbesthoudend puin) en dit eveneens bij gebrek aan norm.

Advies :

De PMiNa-Raad vraagt om een norm te bepalen voor asbest in de bodem zodat:

1. asbestverontreinigde gronden kunnen (en moeten) geregistreerd worden
2. eventuele asbestverontreiniging¹⁶ in de bodem vermeld wordt in het bodemattest bij verkoop, overdracht of schenking. In andere Europese landen wordt wél al een asbestnorm in de bodem gehanteerd (o.a. Frankrijk, Duitsland, Nederland). Een Europese norm geniet de voorkeur.
3. het Decreet voor Bodemsanering en bescherming kan toegepast worden.

Knelpunt 4c : Geen normen en richtwaarden voor alternatieve vezels

Sinds het algemeen asbestverbod in 1998, komen meer en meer asbestvervangende producten op de markt. Deze producten zijn eveneens bestand tegen extreem hoge temperaturen en hebben zeer goede thermisch en akoestisch isolerende eigenschappen. Maar deze producten bezitten eveneens een vezelstructuur.

Van sommige alternatieve vezels, zoals vuurvaste keramische vezels, is het reeds bekend dat ze kankerverwekkend zijn. Van andere vezels, zoals glas- en rotswol, is nog niet geweten of zij op lange termijn een gevaar inhouden voor de gezondheid.

Advies : De PMiNa-Raad vraagt aan de Vlaamse regering om uit voorzorgsprincipe grenswaarden vast te stellen voor de blootstelling aan asbestvervangende vezels.

¹³ vervangt het vroegere 'Register verontreinigde gronden'. Het Grond- en informatieregister zal de gekende informatie bevatten (ligging, eigenaar, bodemkwaliteit) van alle gronden. Het beperkt zich dus niet tot de verontreinigde gronden.

¹⁴ Mondelinge mededeling OVAM-medewerker begin juni 2009

¹⁵ Burgerlijk Wetboek art. 1641

¹⁶ bodemonderzoek naar asbest enkel op risicogronden (Vlarebo 2.3.6, 20.3.2, 30.5 en 30.6)

BIJLAGE

VLAREA: (aanpassing van *VLAREA d.d. 13/02/2009 - B.S 01.04.2009*)

Art. 4.2.2.3. §1. Afvalstoffen uit bijlage 4.1, afdeling 2, kunnen als NV-bouwstoffen of in V-bouwstoffen gebruikt worden op voorwaarde dat:

...

4° het gehalte aan asbest bedraagt maximaal 100 mg/kg droge stof en wordt bepaald volgens NEN 5897;

...

Art. 4.2.2.4. §1. Het gehalte aan hechtgebonden asbestverdachte materialen in gerecycleerde granulaten wordt gecontroleerd bij de recyclage-inrichtingen en wordt getoetst aan de waarde van 1000 mg/kg droge stof, volgens een identificatieproef opgenomen in het Compendium voor Monsterneming en Analyse (CMA/2/II/A.17). Als de richtwaarde van 1000 mg/kg droge stof wordt overschreden, moet het monster onderzocht worden volgens NEN 5897. De berekeningswijze en de normwaarde staan in §2.

§2. De normwaarde voor asbestvezels in gerecycleerde granulaten bedraagt 100 mg/kg droge stof en wordt bepaald volgens NEN 5897. De berekening gebeurt via volgende formule:

$$C_{asbest}^{puin} (mg/kg) = 10 \times C_{niet-hecht}^{puin} + C_{hecht}^{puin}$$

§3. Bij gebruik van gerecycleerde granulaten in niet-afgedekte toepassingen is de richtwaarde voor asbestverdachte materialen niet van toepassing en geldt onmiddellijk de normwaarde voor asbestvezels van 100 mg/kg droge stof."